

«بررسی ریشه‌های بحران دارفور سودان و واکنش قدرتها، سازمانها و مجامع بین‌المللی»

سید نعمت‌اله قادری*

چکیده

کشور سودان با داشتن جایگاهی مهم و استراتژیک در قاره آفریقا و جهان اسلام، همواره یکی از نقاط عمده منازعات قدرتهای بزرگ بین‌المللی بوده است. اخیراً نیز با شکل‌گیری و ادامه بحران در منطقه دارفور که بعد از بحران جنوب سودان، دومین بحران بین‌المللی به شمار می‌آید، واکنش افکار عمومی، مجامع بین‌المللی و منطقه‌ای را به خود معطوف داشته و این کشور را با شرایط سخت و دشواری روبرو ساخته است. نویسنده در این مقاله به بررسی موقعیت سیاسی، جغرافیایی، تاریخی، فرهنگی و منطقه‌ای دارفور و نیز به ریشه‌یابی و تحلیل این بحران پرداخته و ضمن بررسی علل اصلی به وجود آمدن چنین بحرانی، به نقش مهم و کلیدی قدرتهای بزرگ و سازمانهای بین‌المللی و گروه‌های سیاسی داخلی جهت کسب منافع و توجیه حضور خود به بهانه مبارزه با تروریسم، دفاع از حقوق بشر و ... پرداخته است.

*. سردبیر مجله و رئیس مرکز مطالعات آفریقا

سودان به عنوان بزرگترین کشور قاره آفریقا، دارای موقعیت مهم ژئوپلیتیک در قاره سیاه می‌باشد. همچنین به عنوان نهمین کشور از لحاظ مساحت در جهان، به اندازه یک چهارم قاره اروپا وسعت دارد.^(۱)

از نظر اقتصادی روزانه ۲۵۰ هزار بشکه نفت در این سرزمین استخراج می‌شود و درآمد سالانه حدود ۲ میلیارد دلار عاید این کشور می‌گردد.^(۲)

همچنین از لحاظ سیاسی، فرهنگی در سطح منطقه و جهان اسلام از جایگاه مهمی برخوردار است لذا همواره مورد طمع استعمارگران و یکی از نقاط مهم منازعات قدرتهای بزرگ بین‌المللی بوده است. با نگاهی به تحولات در سطح منطقه و این کشور نشان می‌دهد که بسیاری از بحرانها و منازعات داخلی و منطقه‌ای به ویژه منازعات کشورهای منطقه با سودان در چارچوب منافع و امپال کشورهای فرامنطقه‌ای و استعماری بوده که منازعات و بحران جنوب سودان با حکومت مرکزی در سالهای گذشته و در یکسال و نیم اخیر بحران داخلی غرب سودان در دارفور در ابعاد مختلف در چارچوب مذکور قابل بررسی است.

لذا سودان از زمان استقلال در سال ۱۹۵۶ به جز یک دوره ۱۱ ساله بین سالهای ۷۲-۸۳ همواره درگیر جنگ بوده است که طولانی‌ترین آن در قاره سیاه جنگ با شورشیان جنوب کشور بوده است که ۲۱ سال طول کشید ولسی پس از ۲۱ سال جنگ داخلی دولت این کشور و شورشیان جنوب در پی مذاکرات ۲۲ ماهه در کشور کنیا در پی فشارهای آمریکا و غرب، سودان تسلیم صلح شد و طرفین قرارداد صلح امضا کردند.

البته در طول دو دهه جنگ داخلی در سودان روابط سودان با آمریکا تقریباً خصمانه بود، بطوریکه آمریکا بنحوی از شورشیان جنوب حمایت می‌کرد، اکنون که با فشار آمریکا قرارداد صلح دولت و شورشیان تا حدی محقق گردید، انتظار می‌رفت که

صلح و ثبات و امنیت سودان، این کشور پهناور آفریقایی را در برگیرد و دولت سودان از حمایت همه جانبه آمریکا بهره‌مند گردد.

ولی بحران دارفور و جنگ داخلی بین شورشیان با دولت مرکزی و فشارهای آمریکا و غرب و سازمانهای بین‌المللی بر سودان تا آنجا پیش رفته که تا حدی گفتگوهای صلح با جنوب را تحت‌الشعاع خرد قرار داده و توجه مجامع بین‌المللی و دولتهای بزرگ و منطقه را بخود جلب نموده بطوریکه عموماً نسبت به کشتار و جنگ داخلی در آن استان ابراز نگرانی نموده و خواستار پایان فوری آن گردیده‌اند. لذا نظر به اهمیت موضوع در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی بخصوص حضور قدرتهای بزرگ و واکنشهای مجامع و سازمانهای بین‌المللی ابتدا به بررسی روند تحولات سیاسی، تاریخی و جغرافیایی و ... دارفور پرداخته سپس به ریشه‌های بحران می‌پردازیم.

موقعیت سیاسی دارفور

نام دارفور از قبیله فور گرفته شده که شامل دهقانان سیاه پوست منطقه کوهستانی جبل مرا در مرکز کشور است این گروه در سال ۱۹۱۶ به سودان پیوست و تا سالیان دراز حکومت دارفور پادشاهی مستقلی را در حیطه خود داشت.^(۳)

دارفور تا قبل از سال ۱۹۸۹ یک استان بوده است ولی از آن سال تاکنون به سه ایالت تقسیم شده است. دارفور شمالی که مرکز آن شهر فاشر است و دارفور جنوبی که مرکز آن نیالا و دارفور غربی مرکز آن شهر جنین می‌باشد که استانداران هر یک از این ایالات توسط حکومت مرکزی خارطوم تعیین می‌گردد.^(۴)

مورخین دارفور را به عنوان سودان کوچک تعریف می‌نمایند. معتقدند به غیر از امدُرمان مرکز مهدیه ماندی برای دارفور در سودان نیست^(۵) چرا که در این استان قبائل و

فصلنامه مطالعات آفریقا - بهار و تابستان ۱۳۸۳

گروه‌های مختلف و متعدد و متنوعی چون فلاتر، زغاوه، مسالیت، زیبود، رزیقات، هبانه، برتی فلاته، فور و دهها قبائل و گروه در این ایالت وجود دارد که با هم زندگی می‌نمایند. بطوریکه هر قبیله‌ای برای خود خانه خاص را دارد و به همین علت به این بخش از منطقه جغرافیایی، بصورت مجازی دارفور گفته می‌شود.^(۶)

غرب سودان بصورت عام و دارفور به صورت خاصی در صد سال گذشته و قبل از زمان مهدیه از حکومت مرکزی سودان تبعیت نکرده و همواره در برابر قدرتهای بزرگ مرکزی چه داخلی و چه خارجی مقاومت نموده و از موجودیت و کیان استقلال طلبانه خود دفاع کرده و این منطقه تنها در سال ۱۸۷۵ تحت حاکمیت مشترک مصر - عثمانی در آمد و در سال ۱۸۸۲ به دنبال انقلاب و حرکت مهدیه دارفوریها به لحاظ پای‌بندی به اسلام اولین کسانی بودند که دعوت رهبر این جنبش را پاسخ دادند و از یوغ حکومت مصریها و عثمانیها رهایی یافته‌اند به همین علت دارفور بصورت سنتی و از نظر اعتقادی یکی از مراکز سیاسی مهدیه به حساب می‌آید، در همین رابطه اهالی دارفور انصار بحساب می‌آیند. حتی بعضی از قبایل دارفور وابسته به طریقه تیجانیه یکی از طرق مهم صوفیه در سودان در قاره آفریقا محسوب می‌گردند و از طرفداران جدی حزب امت که در گذشته رهبری آن با صادق‌المهدی بوده است، می‌باشند. لذا دارفور از زمان استقلال تاکنون تقریباً مرکز حاکمیت سیاسی حزب امت و در قلمرو آن بوده است تا جائیکه در انتخابات سال ۱۹۸۵ از چهل حوزه انتخاباتی دارفور، آرای ۳۹ حوزه این منطقه جغرافیایی را حزب امت به خود اختصاص داد. و در این منطقه شخصیت‌های مهم سیاسی و اجتماعی و روشنفکران و تحصیل کرده‌ها و نخبگان حزب امت که نقش اساسی در وحدت ملی و همبستگی داشته‌اند و سالیانی در مدیریت کشور سودان و در مرکز تصمیم‌گیریها در مرکز حضور فعال داشته‌اند، بوده‌اند. بخصوص بعد از سقوط نُمیری و بعد از حکومت انتقالی حضور دارفوریها

در دولت و در شورای رهبری، در مجلس مؤسسان و در مراکز حساس فرماندهی سیاسی، نظامی، کشوری و لشکری چشمگیر بوده و این خود نمایانگر بالا بودن توان و ظرفیت شخصیت‌های مهم این منطقه است که در کنترل و مهار کردن بحران‌های این منطقه بی‌تأثیر نبوده است. گرچه امروزه حزب امت از صحنه سیاسی سودان به دور است و دولت صادق‌المهدی توسط حکام فعلی سرنگون گردید. البته حضور و نفوذ سیاسی و تاریخی حزب امت در دارفور به معنای نادیده گرفتن حضور سایر گروه‌ها و تشکل‌های سیاسی دیگر چون جبهه ملی سابق به رهبری دکتر ترابی یا حزب اتحاد دمکراتیک به رهبری محمد عثمان میرغنی نیست. بلکه منظور حضور و قدرت سیاسی و معنوی حزب امت بصورت سنتی در این منطقه می‌باشد که همیشه اکثریت را دارا بود، اما چه بسا اقلیتی که به خاطر دارا بودن قدرت سیاسی و مادی بتواند اکثریتی را از صحنه خارج کرده و تمام منافع و قدرت را در چارچوب اهداف و استراتژی گروه و حزب خود به کار گیرد.

از سوی دیگر موقعیت جغرافیایی منطقه دارفور طوری است که تحولات کشورهای منطقه مجاور و نیز تحولات دارفور تأثیر مستقیم و متقابل بین این منطقه با آن کشورها و بالعکس داشته و دارد.

دارفور با کشورهای منطقه چون چاد و لیبی و آفریقای مرکزی همسایه است که هر یک از این کشورها بنحوی با مسائل و بحران و مشکلات داخلی منطقه‌ای و بین‌المللی مواجه هستند. لیبی همچنان در تحریم آمریکا و غرب است، چاد که با منازعات داخلی مواجه است، بطوریکه درگیریهایی داخلی چاد با چاد و چاد با لیبی تاریخی است و دارفور دروازه سلطه بر نجامنا است از همین منطقه هبیری رئیس جمهور سابق چاد دست به شورش زد و از همین منطقه ادريس دبی به پیروزی رسید. از همه مهمتر ارتباط قبائل این منطقه بخصوص چادیه‌ها با دارفوریها است که هر نوع درگیری بین یکی از این قبایل

باعث تحریک قبیله هم خانواده دیگر خواهد شد و نتیجه این درگیریها چه در سطح منطقه و چه در سطح داخلی باعث بی‌ثباتی، ناامنی داخلی سودان خواهد گردید که دارفور از این وابستگی و پیوستگی قبیله‌ای کاملاً متأثر بوده است.

آغاز بحران

در فوریه سال ۲۰۰۳ جنبشی به نام جنبش ارتش آزادی بخش سودان که ترکیب اصلی آن توسط گروه‌های قومی و قبیله‌ای منطقه دارفور است، تشکیل گردید. هدف اصلی این جنبش دفاع از امنیت و توسعه و پیشرفت منطقه دارفور تبیین شد و این گروه ابتدا تهاجمش را بر نیروهای دولت آغاز کرد و برای پیشگیری و ادامه از این درگیری و مخاصمات ابتدا نیروهای محلی دارفور وارد صحنه شدند تا بتوانند بحران را از طریق مسالمت‌آمیز حل نمایند. و دولت سودان نیز متقابلاً در پاسخ به تهاجمات این گروه مسلح در پایان ماه مارس ۲۰۰۳ توسط گروه مسلح جدید با آنان برخورد کرد و در ۲۵ آوریل ارتش آزادی‌بخش سودان به فرودگاه شهر فاشر مرکز ولایت دارفور شمالی حمله کرد که منجر به کشته شدن حدود ۷۰ نفر از نیروهای نظامی و وارد شدن خسارات زیادی به هواپیماهای دولتی گردید. جنبش آزادی‌بخش سودان هدف از این تهاجم را به مراکز دولتی، متهم کردن دولت مرکزی به بی‌توجهی به آفریقائی تبارهاییکه مورد تعدی و تجاوز گروهها و قبائل عرب که در حال کوچ کردن هستند و دام و احشامشان باعث نابودی، ناامنی و تخریب غارت اموال و مزارع روستائیان آفریقایی تبار می‌گردند، ذکر نمود که این وضعیت موجب عقب‌ماندگی، فقر و بی‌ثباتی منطقه می‌گردید. البته قبایل و اقوام و مهاجرانیکه عامل این نارضاتی هستند، عمدتاً به خاطر خشکسالی از منطقه‌ای به منطقه دیگر کوچ و مهاجرت می‌کنند و این عده اصولاً اعراب بادیه نشین و مهاجر قدیمی از کشورهای لیبی و چاد به دارفور هستند که به شغل دامپروری اشتغال دارند. به عکس

آفریقائی تبارها که اکثراً به کسب و کار کشاورزی مشغولند، تقریباً مهاجر و کوچ نشین نبوده و مقیم در قراء و روستاها می‌باشند. دسته دیگر از کوچ‌نشینان از کشور چاد هستند که با عبور از مرزها اقدام به غارت مسلحانه روستائیان می‌نمایند و باعث ناامنی می‌گردند. گذشته از خشکسالی که باعث بروز ناامنی و بی‌ثباتی و تشکیل جنبش آزادی‌بخش در منطقه گردید ولی از همه مهمتر تبعیضات و بی‌عدالتی و عدم توزیع ثروت بصورت عادلانه و منابع ملی در آن منطقه می‌باشد که باعث بروز این بحران گردید.

البته به غیر از مسائل اقتصادی، رفاهی و امنیتی که نقش عمده را در بحران دارفور بازی می‌کند نقش بازیگران سیاسی که روزی در کنار دولت سودان بوده‌اند و در حال حاضر از صحنه سیاسی حذف شده و یا به حاشیه رانده شده‌اند بی‌تأثیر نیست. این گروهها و احزاب سیاسی که پایگاه سنتی و فکری در این منطقه داشته و دارند اگر سهمی در حکومت و قدرت می‌داشتند، همانند گذشته در این بحران بی‌تفاوت نبوده و طبعاً با کدخدا منشی و ریش سفیدی بحران را مهار می‌کردند. ولی متأسفانه امروزه این گروهها و احزاب یا بی‌تفاوت هستند و یا بصورت اپوزیسیون عمل می‌نمایند. در همین راستا همانگونه که ارتش آزادی‌بخش سودان در دارفور شکل می‌گیرد تقریباً همزمان در دارفور یک گروه مسلح دیگری به نام جنبش عدالت و مساوات با همان شعارهای ارتش آزادی بخش سودان و با همان مطالبات، اعلان و اظهار وجود می‌نماید و در مقابل دولت مرکزی قرار می‌گیرد که رهبران آنان همان ناراضیان در دستگاه کلیدی و حکومتی و مدیریتی دولت سابق بوده‌اند و حکومت مرکزی نیز جهت حفظ اقتدار خود در مقابل گروههای مسلح مقاومت نموده که نتیجه این جنگ داخلی است که طبق آماریکه سازمان ملل متحد منتشر کرد از آغاز جنگ تاکنون حدود ۳۰۰۰۰ نفر کشته و حدود ۶۷۰/۰۰۰ هزار نفر از استان دارفور به سایر مناطق کوچ کردند و حدود ۹۵/۰۰۰ هزار به چاد پناهنده گردیدند.

عکس‌العمل قدرتهای بزرگ نسبت به بحران دارفور

ابعاد سیاسی، نظامی و جنگ داخلی در دارفور بقدری وسیع و دامنه‌دار و فاجعه‌انگیز بود که توجه جهانی را بخود جلب کرد. گرچه بیش از سه دهه درگیریهای سنتی برای دسترسی به منافع، میان گروههای عرب و غیرعرب در این منطقه اتفاق افتاده است که از جمله آن درگیریها عبارت است از درگیریهای سالهای ۱۹۷۶ تا ۱۹۶۷ و درگیریهای سالهای ۱۹۸۰ تا ۱۹۷۶ و درگیریهای سالهای ۱۹۹۸ تا ۱۹۸۰ که عموم این درگیریها به علت کمبود توسعه در منطقه و درآمد پائین کارکنان دولت بود، که برخی از این درگیریها سنتی هستند که بطور معمول هر چند وقت یکبار صورت می‌گیرد و خشونت در سطح پائینی قرار دارد.

یکی دیگر از علل مخاصمات کاهش منابع زیست محیطی و کمبود توسعه در این منطقه که باعث فقیرتر شدن مردم منطقه دارفور با قومیت‌های مختلف شده است.

دارفور منطقه‌ایست که ترکیبی از قبائل مختلف حداقل ۳۶ قبیله اصلی در آنجا وجود دارد به گفته برخی این قبایل با زیرمجموعه‌های خود به حدود نود قبیله می‌رسد این ترکیب قومی سبب ایجاد دو بلوک اصلی یعنی عربها و غیرعربها می‌باشد. از دواجیهای فیما بین تمایز هویت فرهنگی و یا عدم هویت را با دنیای عرب کاهش داده بود^(۷) و هر دو گروه عرب و آفریقایی کمتر بصورت خشن با هم به مخاصمه برخاسته‌اند برای اولین بار در میان سالهای ۱۹۸۹ الی ۱۹۸۷ این درگیری رخ داد که جنگجویان به دو دسته فورها و عربها تقسیم شدند ولی درگیریهای اخیر بقدری شدید بود که جامعه جهانی احساس نگرانی کرد و وضعیت دارفور را به نحوی به نسل کشی در رواندا تعبیر نمود. همین موضوع باعث شد که شورشیان دارفور توانسته‌اند از شرایط موجود استفاده کرده و توجه جهانیان را بخود جلب نمایند. و از حمایت کشورهای بزرگ چون آمریکا، انگلیس و

اتحادیه اروپا که در سطح منطقه و جهان نفوذ دارند بهره سیاسی و تبلیغاتی و روانی بسبرند و از این طریق دولت سودان را به چالش کشیده و تحت فشار مضاعف داخلی و بین‌المللی قرار دهند تا جائیکه آمریکا پیش‌نویس قطعنامه‌ای را در سازمان ملل به جریان انداخته است که در آن دولت سودان در صورتی که شبه نظامیان عرب موسوم به جانجوید که متهم به پاکسازی نژادی و نسل‌کشی آفریقایی‌های سیاه پوست در منطقه دارفور هستند را مورد تعقیب و خلع سلاح قرار ندهد، تهدید به تحریم بین‌المللی شده است. کنگره آمریکا نیز برای اعمال فشار بیشتر بر سودان قطعنامه‌ای را تصویب کرد که در آن به صراحت به نسل‌کشی در سودان اشاره شده است.

کالین پاول وزیر خارجه آمریکا در دیدار و گفتگو با (کوفی عنان) دبیرکل سازمان ملل در باره چگونگی حل بحران دارفور هرگونه اعتراض سودان را منتفی دانست و گفت انتظار دارد که سازمان ملل به این قطعنامه رأی مثبت بدهد. عنان نیز گفت که شورای امنیت احتمالاً قطعنامه تازه‌ای درباره سودان تصویب خواهد کرد. او اظهار داشت، دولت سودان برای همیشه وقت ندارد، جنایاتی جدی صورت گرفته و حقوق بشر نقض شده است.

از سوی دیگر روزنامه گاردین نوشت که نخست وزیر انگلیس نیز سه گزینه را برای مداخله نظامی در سودان در نظر دارد و از مشاورانش خواسته تا این موضوع را به دقت بررسی کنند. بر اساس یکی از این گزینه‌ها انگلیس نظامیان خود را برای حفاظت از اردوگاه‌های آوارگان عازم سودان خواهد کرد که بیش از یک میلیون نفر در آنها استقرار دارند. گزینه دیگر این است که نظامیان انگلیس از کمک‌های امدادی که برای آوارگان ارسال می‌شود حفاظت کنند. گزینه سوم به کارگیری نیروهای نظامی انگلیس برای حمایت از ناظران اتحادیه آفریقایی اعلام شده است. پس از اعلام این خبر تونی بلر وجود

برنامه‌ای در دولت کارگری برای مداخله نظامی در سودان را رد کرد ولی وی راهبرد موجود را حمایت از اتحادیه آفریقا برای حل بحران از طریق دیپلماتیک و تحت فشار گذاشتن دولت سودان برای مهار شبه نظامیان وابسته به خارطوم ذکر کرد.

وزیر خارجه انگلیس نیز دولت سودان را به همکاری کامل با جامعه بین‌المللی فرا خواند و تهدید کرد در صورتیکه خارطوم نتواند رضایت جامعه بین‌الملل را جلب کند گزینه‌های دیگر از جمله تحریم سودان به اجرا گذاشته خواهد شد.

استراوا از تلاش لندن و واشنگتن برای تصویب قطعنامه در مورد بحران دارفور از شورای امنیت خبر داد و گفت که این قطعنامه با رأی موافق تمام اعضا و بدون وتو صادر خواهد شد. ولی همچنین از تلاش لندن برای متقاعد کردن اتحادیه اروپایی جهت اعزام تیم مشترک نظامی - مدنی به دارفور برای کمک به اتحادیه آفریقایی خبر داد. همچنین وزیر خارجه انگلیس در ملاقات با پناهندگان در دارفور درباره اذیت و آزار شبه نظامیان عرب موسوم به (جانجوید) مطلع شد.

همچنین وزیر خارجه آلمان در دیدار با مقامات سودان در خارطوم وارد گفتگو شد تا شاید یک راه حل سیاسی برای پایان دادن به بحران دارفور به دست آورد.

واکنش سازمانها و مجامع بین‌المللی

با اوج و شدت گرفتن بحران در دارفور، سازمانها و مجامع بین‌المللی و منطقه‌ای نیز از این وضعیت ابراز نگرانی کرده و خواستار دفاع و حمایت از مردم آواره و نیز پایان دادن به این جنگ و خشونت داخلی شده‌اند. در همین رابطه کوفی عنان دبیرکل سازمان ملل اعلان کرد:

منطقه دارفور شاهد جنایات هولناک و نقض حقوق بشر بوده است. عنان گفت او و یاول (وزیر خارجه آمریکا) اعلام کردند بر دولت سودان فشار خواهند آورد تا شبه نظامیان عرب را که مسبب اصلی خشونت‌ها می‌شوند، خلع سلاح کنند. ولی گفت اگر خارطوم قادر به حراست از مردم منطقه نیست، جامعه بین‌المللی باید دست به کار شوند و اخطار داد که این وضع ممکن است با اقدام جدی‌تر شورای امنیت سازمان ملل متحد منجر شود.^(۸)

همچنین کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد با صدور بیانیه‌ای رسمی نگرانی عمیق خود را نسبت به اوضاع دارفور ابراز کرده است. این بیانیه که در ژنو تصویب شد از طرح دبیرکل سازمان ملل متحد برای اعزام یک گروه بلندپایه جهت تحقیق در دارفور حمایت کرد.^(۹)

وزرای خارجه کشورهای عضو اتحادیه اروپا در بروکسل نیز به شور درباره اوضاع بحرانی منطقه دارفور در غرب سودان پرداخته‌اند. وزرای خارجه اتحادیه اروپا نسبت به وضع منطقه آشوب زده دارفور و ادامه خشونت از طرف شبهه نظامیان عرب تبار نسبت به ساکنان سیاهپوست این منطقه به شدت ابراز نگرانی کردند.^(۱۰)

همچنین یان گلاند هماهنگ کننده کمک‌های اضطراری سازمان ملل متحد در جلسه شورای امنیت سازمان ملل گفته است که هر روز گزارش‌های متعددی را دریافت می‌کند که حاکی از بروز فجایع و جنایات گسترده علیه ساکنان این منطقه است.^(۱۱)

واکنش سازمان‌ها و مجامع منطقه‌ای

بحران دارفور نه فقط سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی را به عکس‌العمل واداشت بلکه کشورهای و اتحادیه‌ها و سازمان‌های منطقه‌ای نیز از خود عکس‌العمل نشان داده‌اند. در همین رابطه کشورهای منطقه غرب آفریقا در نشست دو روزه خود در ۲۹ ژوئیه اعلام

کرده‌اند که بحران دارفور را در دستور کار خود قرار داده‌اند و هدف اولیه از برگزاری این نشست، بررسی درگیریها در ساحل عاج و لیبی بوده است. کوفی عنان دبیر کل سازمان ملل متحد و یازده تن از رهبران آفریقا در این نشست حضور خواهند داشت.^(۱۳)

در همین حال اتحادیه آفریقا که سودان نیز عضو آن می باشد تصمیم خود را برای اقدامی بی‌سابقه از فرستادن نیروی پاسدار صلح به منطقه ابراز کرده است. این تصمیم با استقبال بعضی از کشورها از جمله انگلیس و کشورهای آفریقایی چون رواندا و نیجریه مواجه شده است. در همین رابطه جک استراو وزیر امور خارجه انگلیس گفته است: برای حمایت از حضور نظامی اتحادیه آفریقا در این منطقه آماده است و اتحادیه اروپا سعی دارد ثابت کند که بدون اتکا به جامعه بین الملل قادر به حل مشکلات قاره آفریقا است. رواندا و نیجریه نیز برای اعزام نیرو در قالب نیروی اتحادیه آفریقا موافقت کردند.^(۱۴)

وزیر امور توسعه و کمکهای عمرانی آلمان نیز گفت: اتحادیه آفریقا باید به عهد خود برای فرستادن نیروهای نظامی پاسدار صلح وفا کند. وی همچنین گفت: مهم است که شواری امنیت سازمان ملل متحد همین هفته با قطعنامه‌ای، سودان را تهدید به تحریم کند.^(۱۴)

وزرای خارجه اتحادیه عرب نیز در نشست اضطراری خود در قاهره طی صدور بیانیه ای اعلام داشته‌اند. ما از جامعه بین‌الملل می‌خواهیم که مهلت زمانی مناسب در اختیار دولت سودان قرار دهد تا این دولت بتواند به تمام تعهدات و التزامهای خود در برابر سازمان ملل جهت حل بحران دارفور جامعه عمل بیوشاند. هم چنین اتحادیه عرب از سازمان ملل می‌خواهد با هرگونه قطعنامه‌ای که خواهان اعمال قدرت و استفاده از قدرت

نظامی برای حل بحران دارفور است، مخالفت کند و تمام امکانات لازم را برای بازگشت پناهندگان و فراریان بحران دارفور فراهم آورد و از هرگونه اعمال تحریم علیه دولت سودان خودداری کند. و اتحادیه عرب آمادگی و مشارکت در تمام تلاش‌ها و میانجیگریها جهت حل بحران دارفور را دارد.

هم چنین سران چهل کشور آفریقایی برای بررسی بحران دارفور و جمهوری دموکراتیک کنگو در آدیس‌آبابا، گرد هم آمده‌اند در مراسم افتتاحیه این نشست، کوفی عنان دبیر کل سازمان ملل نسبت به وقوع فاجعه انسانی در دارفور گفت: این بحران موجب بی‌ثباتی منطقه می‌شود و دولت خارطوم برای حفظ امنیت شهروندان سودان وظیفه سنگینی به عهده دارد. وی خواستار پایان دادن به بحران دارفور از راه مسالمت آمیز شد و از جامعه جهانی خواست، تا توجه ویژه‌ای به این بحران داشته باشند.^(۱۵)

واکنش دولت سودان

متعاقب موضعگیریهای کشورهای مختلف و سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی و منطقه‌ای و متهم کردن سودان به نسل‌کشی و کشتار مردم منطقه دارفور در غرب سودان توسط شبه نظامیان عرب هوادار دولت و نقض حقوق بشر در این منطقه، به خصوص تهدید آمریکا و انگلیس مبنی بر به تصویب رساندن قطعنامه تحریم علیه سودان در شورای امنیت و بطور خلاصه فشارهای بین‌المللی و منطقه‌ای موجب شد، تا دولت سودان به کشورهای آمریکا و انگلیس هشدار دهد که در امور داخلی این کشور دخالت نکنند وزیر خارجه سودان در جریان دیدار خود از پاریس گفت: ما به صدور هیچ قطعنامه‌ای به وسیله سازمان ملل نیاز نداریم که این چنین فشارها بسیار شبیه فشارهایی بود که پیش از جنگ بطور فزاینده‌ای علیه عراق اعمال شد.

هم چنین وزیر خارجه سودان با تاکید بر اینکه دولتش از هیچ کوششی برای مهار بحران (دارفور) فروگذار نمی کند اعلامیه کنگره آمریکا را مبنی بر اینکه کشتار در دارفور، همسنگ نسل کشی است، رد کرد. وی اعلام کرد کنگره آمریکا همیشه جانبدارانه عمل می کند، من در عوض نظر آفریقائیان را در این مورد می پذیرم.^(۱۶)

وزیر خارجه سودان به هنگام گشایش اجلاس فوق العاده وزیران خارجه کشورهای اتحادیه عرب در قاهره اعلام کرد چهل هزار سرباز ارتش منظم سودان در حال حاضر در دارفور هستند. وی گفت ما به نیروهای غیرسودانی در دارفور نیاز نداریم بلکه ما به ناظر و واحدهایی برای حفاظت از آنها نیاز داریم.

از جهتی دیگر سودان به همکاری با سازمان ملل و بعضی از واحدهای وابسته به آن پرداخت و از کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل درخواست اعزام نماینده جهت تحقیق در این موضوع را نمود که نماینده مذکور پس از دیدار از دارفور در مصاحبه مطبوعاتی خود موضوع پاکسازی نژادی را بی اساس خواند.

لذا سودان با این اقدام حسن نیت، خود را به مراجع و مجامع بین المللی مبنی بر همکاری و حل و فصل مسائل و پیشگیری از ارائه جنگ و خونریزی و خشونت نشان داد. از سویی دیگر با آنکه دولت سودان، دو سازمان چریکی یعنی ارتش جنبش آزادی بخش سودان و نیز جنبش عدالت و مساوات را آغازگر جنگ داخلی و ادامه خشونت متهم می کند در همان حال دو سازمان مذکور در اعتراض به تبعیض دولت علیه اکثریت آفریقایی تبار دارفور به نفع اقلیت عرب تبار دست به شورش مسلحانه زده و عملیات خود را توجیه نمودند. علی رغم آنکه دولت سودان هیچ گونه مشروعیتی برای دو سازمان مذکور قائل نیست ولی بر اثر فشارهای آمریکا، انگلیس و سازمان ملل و غیره به خصوص پس از ضرب الاجل تعیین شده ۳۰ روزه از سوی شورای امنیت مبنی بر خلع سلاح شدن شبه

نظامیان عرب منطقه دارفور دولت سودان حاضر شد مذاکرات خود را با دو سازمان مذکور به منظور خاتمه دادن به جنگ، در ابوجا پایتخت نیجریه برگزار نماید^(۱۷) گرچه این مذاکرات تا کنون بین طرفین به نتیجه‌ای نرسیده است و طرفین یکدیگر را به نقض توافقنامه متهم می‌نمایند و مذاکرات تاکنون با شکست مواجه شده است.

بررسی ریشه‌های بحران

گرچه آمریکا و انگلیس و کشورهای غربی و نیز سازمان ملل کوشیدند بحران دارفور را صرفاً در درگیری‌های قومی و قبیله‌ای و جنگ بین عربها و آفریقاییها و در چارچوب نقض حقوق بشر از سوی حکومت سودان القاء کنند و با سوءاستفاده از این اهرم فشارهای لازم را بر دولت سودان وارد آورند ولی به نظر می‌رسد علل بحران و ریشه‌های آن فراتر از یک درگیری قومی و قبیله‌ای و نژادی بر سر مراتع و چراگاهها و تخریب اراضی آفریقاییهای بومی توسط اعراب به هنگام کوچ کردن باشد. لذا قرائن و شواهد و اوضاع آن منطقه نشان می‌دهد که بحران دارفور ریشه در تحولات جاری داخلی و نیز حضور و نفوذ عوامل منطقه‌ای و قدرتهای فرامنطقه‌ای دارد که بررسی ریشه‌های آن عوامل حائز اهمیت است. البته بررسی همه عوامل و علل بحران در این مقاله امکان پذیر نیست، فقط به بعضی از آنها اشاره می‌گردد.

۱- اصولاً با توجه به شرایط جهانی و بین‌المللی و منطقه‌ای ماهیتاً رژیم سودان با نظامها و رژیمهای منطقه‌ای و بین‌المللی موجود همسو و هم‌خوانی ندارد. گرچه سودان می‌کوشد خود را منعطف نشان داده و با اصول و نرمهای بین‌المللی خود را نزدیک کند ولی بصورت اصولی رژیمی نیست که برای رژیمهای سلطه‌گر و بازیگران اصلی در صحنه بین‌المللی و منطقه‌ای، مقبولیت داشته باشد.

۲- توسعه نیافتگی و عقب‌ماندگی دارفور در ابعاد مختلف آموزشی، بهداشتی، صنعتی و خدماتی و غیره.

۳- عدم توزیع و تقسیم ناعادلانه درآمدهای عمومی نسبت به این استان و متمرکز شدن خدمات و توزیع درآمدها در مناطق نزدیک شهری و مرکزی،

۴- از نظر جغرافیایی و اقلیمی به علت دور بودن این استان از مرکز و عدم توجه جدی به مشکلات و مسائل اجتماعی و زیست محیطی چون، خشکسالی، قحطی، گرسنگی، فقر، سرقت و ناامنی بیکاری و غیره،

۵- توجه به قبیله‌گرایی و قومیت‌گرایی و تعصبات نژادی و قومی و اولویت دادن به منافع گروهی و قومی بر منافع ملی،

۶ نقش و دخالت شورشیان جنوب سودان در بحران دارفور:

ظاهراً علی‌رغم روند صلحی که در جنگ بی‌پایان جنوب سودان با زور و سیاست آمریکا بین دولت سودان و شورشیان در کنیا در حال مذاکره است ولی طرفین همچنان در بعضی از مسائل به توافق نرسیده‌اند طبعاً جنگ و درگیر بودن سودان در دو جبهه جنوب و غرب باعث تضعیف این کشور شده و جنوبیها می‌توانند در چانه‌زنیها امتیازات بیشتری از دولت کسب کنند به همین علت بحران دارفور به نفع جنوبیها خواهد بود. در همین راستا بعضی‌ها معتقدند که گارانگ رهبر شورشیان جنوب که از مشکلات کار آگاهی دارد بسیار محتاطانه رفتار می‌کند در حالیکه مذاکرات را با دولت مرکزی سودان همچنان به پیش می‌برد به تجاوزات ارتش و جانجویدها در دارفور اعتراض کرده و بطور مخفیانه به ارتش آزادی‌بخش سودان کمک می‌رساند.^(۱۸)

۷- رویارویی کلیساها و سازمانها و گروههای تبشیری مسیحی و گروههای فشار

صهیونیستی با اسلام و مسلمین:

همانگونه که اشاره شد دارفور قبلاً به عنوان یک کشور مستقل اداره می‌شد و در سال ۱۹۱۶ به سودان پیوست که ساکنان آن مسلمان هستند. دارفور از نظر مساحت تقریباً به اندازه فرانسه است و مساحت آن ۱/۵ سودان است. هزار کیلومتر با مرکز فاصله دارد. هفتاد درصد از ساکنین دارفور دارای ریشه آفریقایی هستند و بقیه عرب می‌باشند.^(۱۹)

نظر به اهمیت فرهنگی و سیاسی سودان در منطقه، کلیساها و دستگاههای تبهیری جهت نفوذ در این کشور و نیز بی‌ثبات کردن آن جهت نیل به اهداف خود نقش مؤثر دارند. در همین رابطه سفیر سودان در ایران درباره ریشه‌های بحران در دارفور طی مصاحبه‌ای گفت: کلیساهای تبهیری معروفی در دارفور وجود دارند که قدمت آنها به چندین دهه قبل می‌رسد. آنها با قرار دادن پول و سلاح از شورشیان جنوب حمایت می‌کنند مانند سازمان سوئیس (اقدام مسیحی) و سازمان همکاریهای مردمی نروژ و گروه فشار صهیونیستی، هدف اینها وخیم کردن اوضاع سودان است. لذا همواره در صدد فتنه افروزی هستند، چرا که در غیر اینصورت باید از سودان خارج شوند از آنجاکه دارفور یک منطقه مسلمان نشین و اسلامی است، بیگانگان و عوامل داخلی آنها نمی‌توانند همچون منطقه جنوب سودان در آنجا نفوذ کنند. لذا اختلافات قومی و نژادی میان اعراب و آفریقایی‌های ساکن در دارفور را دامن می‌زنند.^(۲۰)

۸- مخاصمه و دشمنی بین رهبران سیاسی با دولت:

شخصیتها و رهبران سیاسی که روزی با اتفاق در روی کار آوردن دولت سودان سهیم بوده و نقش داشته‌اند به علت اختلافات درون گروهی در حال حاضر از هم جدا شده و بصورت معارض و اپوزیسیون علیه یکدیگر عمل می‌کنند. در همین رابطه سفیر سودان می‌گوید: یکنوع ارتباط و هماهنگی میان کنگره مردمی به رهبری حسن ترابی

سازمان عدل و احسان و مساوات وابسته به ترابی و جنبش آزادی‌بخش جنوب سودان به رهبری گارانک با نیروهای خارجی وجود دارد. هدف اینها وخیم کردن اوضاع در سودان است که در سایه تلاش‌های جاری برای بازگشت حالت اولیه (آرامش) به دارفور اخیراً نیروهای امنیتی سودان توطئه‌ای کشف کردند که حکایت از شعله‌ور ساختن مجدد جنگ در این منطقه دارد. نیروهای امنیتی سودان توانستند رهبران و سخنرانان و سایر همدستان این آتش‌افروزان را دستگیر کنند. این افراد با کنگره مردمی سودان به رهبری حسن ترابی ارتباط دارند. بنابراین حسن ترابی به زودی در برابر دادگاه سودان محاکمه خواهد شد.^(۳۱)

۹- گذشته از موارد فوق مهمترین عامل در بحران دارفور باید نقش عوامل خارجی منطقه‌ای بخصوص فرامنطقه‌ای یعنی آمریکا و غرب را در آن دید، چرا که آمریکا برای حفظ منافع خود به دلائل زیر در آفریقا حضور فعال و استراتژیک دارد.

۱- نگاه امنیتی - استراتژیکی به آفریقا به بهانه مبارزه با تروریسم

شاید در این اختلاف نظر وجود نداشته باشد همانگونه که ایالت متحده آمریکا به آفریقا در دوران جنگ سرد نگاه امنیتی - استراتژیکی داشت به غیر از مصر که بعد از جمال عبدالناصر و مشخصاً پس از کنفرانس کمپ دیوید بطور محسوسی به واشنگتن گرایش پیدا کرد. اکثر کشورهای آفریقایی حتی پس از پایان جنگ سرد به استثنای چند کشور فاصله خود را با واشنگتن حفظ کردند و با فروپاشی اتحاد شوروی سابق به جای نزدیکی به آمریکا به تشکیل اتحادیه‌های منطقه‌ای و گاه همکاری با سایر کشورهای کمونیستی مانند چین و یا اروپا روی آوردند.

حادثه یازده سپتامبر همانگونه که وجهه استراتژیک نگاه ایالات متحده درباره مسائل جهانی را تقویت کرد درباره آفریقا نیز این حادثه تأثیرگذار شد. لذا تحول عمده‌ای را در استراتژی و سیاستگذاری آمریکا نسبت به نزدیکی با آفریقا پدید آورد. در همین راستا

آمریکا برای تسلط هر چه بیشتر به آفریقا در پوشش مبارزه با تروریسم در صدد گسترش هر چه بیشتر نفوذ خود در کشورهای آفریقایی است. زیرا وقوع حادثه یازده سپتامبر و نقش سلفی‌های مسلمان و حمله به منافع آمریکا و اروپا در بندر عدن، کراچی، عربستان و حضور و گستردگی آنان در شرق و شاخ آفریقا و سایر کشورهای آفریقایی، آمریکا را ناگزیر کرده است تا برای حفظ امنیت و منافع خود به بهانه آنچه که ریشه‌کنی ترور و تروریسم خوانده می‌شود، حضور فعال‌تری در آفریقا و به ویژه نواحی مسلمان نشین آن داشته باشد.

۲- تأمین امنیت ذخایر و انرژی

ایالات متحده با آگاهی از وابستگی به مواد خام استراتژیک به بهانه جنگ بر ضد تروریسم حضور خود را در آفریقا گسترش داده تا بدین ترتیب امنیت ذخایر خام خود را افزایش دهد. تلاش‌های آمریکا برای هر چه فعال‌تر کردن حوزه‌های نفتی آفریقا در کشورهای نظیر الجزایر، گابن، لیبی، نیجریه و در برخی میادین احتمالی دریایی در مدیترانه، و اقیانوس اطلس، گام مهمی برای کاستن از میزان وابستگی آمریکا به انرژی خاورمیانه است. بویژه پس از حمله آمریکا به عراق که با نارضایتی و اعتراض‌های تند اعراب مواجه شد، ایالات متحده دریافت که برای تأمین انرژی نمی‌تواند تنها به کشورهای حوزه خلیج فارس متکی باشد. در همین رابطه بعضی از "کارشناسان مسائل آفریقا معتقدند در ده سال آینده قاره آفریقا پس از خاورمیانه به دومین منبع نفت و احتمالاً گاز طبیعی ایالات متحده تبدیل خواهد شد. دست کم تا آرام شدن اوضاع دو راه حل استراتژیک محور اندیشه سیاسی آمریکا را تشکیل می‌دهد، در غرب لوله نفتی چاد - کامرون و در شرق لوله نفتی هیکلگ پورت سودان، همچنین شایعاتی درباره پروژه لوله نفتی بین چاد و سودان نیز مطرح است.^(۲۲)

منابع و مؤاخذ:

- ۱- محمود فرامرزی یاورى، گيتاشناسى كشورها، صفحه ۱۸۰
2. <http://www.dwelle.de//persian/feature> پايان جنگ داخلى در سودان
- ۳- ازمه دارفور بالسودان - الشرق الاوسط، ۲ يوليو، ۲۰۰۴
4. <http://ir.mondediplo.com/imprimer.php3-article-314> - اوضاع اسفبار در دارفور
- ۵- صلاح جلال، ازمه دارفور حريق فى دارالامه <http://www.sudaneseonline.com>
6. <http://slma.web1000.com/uv/syalal.htm>.
7. The African Economist vol9, No.26 July 2004
- ۸- روزنامه شرق، ۸۳/۴/۷
9. www.iranprisons-ir/farsi/majn/news.phf.
- ۱۰- دوشنبه ۱۲ ژوئيه ۲۰۰۴ - B.B.C PERSIAN.com
- ۱۱- شنبه سوم آوريل ۲۰۰۴ - B.B.C PERSIAN.com
- ۱۲- پنجشنبه ۲۹ ژوئيه ۲۰۰۴ - B.B.C PERSIAN.com
- ۱۳- روزنامه شرق، ۸۳/۶/۴
14. Dw.WORLD.DE
15. <http://www.kayhannews.ir/830417/16>
- ۱۶- روزنامه ايران، ۸۳/۵/۴
17. <http://www.bbc.co.uk/persian/news>. July 2004.
- ۱۸- جين لوئيس پنينو Jean-Louis Peninou ، لوموند ديپلماتيك ماه مى ۲۰۰۴.
- ۱۹- دارفور ازمه سودانيه خائفه تستوجب حلا سياسيا علميا www.rezigar.com.debat/show.art.Asp.
- ۲۰- روزنامه كيهان دوشنبه ۸۳/۲/۲۸
- ۲۱- همان
- ۲۲- Pierre Abramovici <http://ir.mondediplo.com>